

LUND UNIVERSITY

Ett ämnes pedagogiska möjligheter. Den etnologiska kunskapen och dess möjligheter och hinder att föras över till andra ämnen

Hansson, Kristofer

2006

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Hansson, K. (2006). *Ett ämnes pedagogiska möjligheter. Den etnologiska kunskapen och dess möjligheter och hinder att föras över till andra ämnen.* (Högskolepedagogisk introduktionskurs för HT-området Lunds universitet. Centre for Educational Development. Projektrapporter. Vårterminen 2006.). Centre for Educational Development, Lunds universitet.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Kristofer Hansson, Etnologiska institutionen samt Vårdalinstitutet:

Ett ämnes pedagogiska möjligheter. Den etnologiska kunskapen och dess möjligheter och hinder att föras över till andra ämnen

Sammanfattning. I detta paper presenteras ett teoretiskt resonemang kring vilka möjligheter och hinder det finns att överföra etnologiska utbildningsmetoder till utbildning inom vård och omsorg. Utgångspunkten är att den etnologiska kunskapen skulle kunna bidra med perspektiv för de studenter som kommer att jobba inom hälso- och sjukvården. Tanken är att studenten genom ett antal utbildningsmetoder skulle kunna tillgodogöra sig en etnologisk praktiker- och förtrogenhetskunskap som i yrkeslivet skulle kunna vara användbar för att problematisera och förstå t.ex. "kulturkrockar" i vården. I papret presenteras ett antal utbildningsmetoder inom etnologin och som avslutning förs en teoretisk diskussion om vilka möjligheter och hinder det finns att föra över dessa utbildningsmetoder till utbildningar inom vård och omsorg.

Introduktion

Ett kunskapsmål inom den etnologiska utbildningen är att studenten skall uppnå förmåga att belysa samhällsfrågor och livsmönster utifrån kulturvetenskapliga perspektiv. I kursplanen skriver man också: "Målet är vidare att ge grundläggande förutsättningar för att förstå människors livsformer och föreställningsvärldar i skiftande samhällen och tider med betoning på svenska förhållanden" (jfr kursplan för ETN 121). Kring dessa mål finns talesätt som metaforiskt beskriver vad etnologi är och på så sätt också vad studenten bör uppnå. Ett sådant talesätt är att god etnologi luktar. När studenten vet hur hon eller han skall skriva en etnologisk text kommer den också att lukta på ett speciellt sätt. En annan metafor är de "kulturella glasögonen". När studenter uppnått sitt mål kommer de ha dessa glasögon som ger dem en viss syn på det vardagliga. Det finns därmed en skillnad mellan kursplanen och talesätten, där det senare appellerar till en kunskap som kan vara svårare att verbalisera.

Inom utbildningen har jag som handledare upplevt att studenter efter B-kursen uppnått denna "förmåga". Då har de läst ett antal teoretiska poäng, gjort ett eget fältarbete och i grupp skrivit en uppsats. I uppsatsens resonemang kan man där finna en typ av problematisering av det vardagliga som anses vara den etnologiska kompetensen. Detta är en kompetens som idag finns som komplement i många utbildningar. Etnologin har under de senaste tio åren börjat söka sig mot nya utbildningstraditioner. Det är inte enbart inom den traditionella etnologiska utbildningen man idag finner etnologer, utan de har "koloniserat" många nya ämnen. Inom Skånes olika högskolor och universitet finner man etnologer på så skiftande utbildningar som Magisterprogrammet i Service Management (Campus Helsingborg), IMER – Internationell Migration och Etniska Relationer (Malmö högskola) och Mat och måltid (Kristianstads högskola). Här återfinns en pedagogisk utmaning, att på relativt kort tid skapa förståelse för "de kulturella glasögonen". Men är det möjligt att under en kort period lära ut kompetensen att betrakta det vardagliga på samma sätt som studenter inom den etnologiska grundutbildningen lär sig? *Syftet med detta paper är att resonera kring ett antal etnologiska utbildningsmetoder och vilka möjligheter respektive hinder det finns att föra över dessa till andra utbildningstraditioner.*

Detta är en fråga som intresserar mig då jag anser att etnologin också borde finnas med som ett inslag i utbildningar inom vård och omsorg (t.ex. utbildningar till sjuksköterskor, sjukgymnaster, läkare o.s.v.). Här utbildas ofta människor som i sitt arbetsliv kommer att

möta dels en arbetsplats i ständig förändring (medicintekniskt och organisatoriskt) och dels en heterogen patientgrupp. Etnologin skulle här kunna bidra med en kunskap för de yrkesverksamma i deras förståelse av sin vardagliga arbetsplats. Papret kommer därför mer specifikt att diskutera vilka utbildningsmetoder som borde vara lämpliga att föra över till utbildningsområdet vård och omsorg och vilka möjligheter respektive hinder som finns kring denna överföring.

“Knowing how”

I de flesta utbildningar genomgår studenten en förändring i sitt sätt att betrakta världen – den nyexaminerade statsvetaren ser staten, landstingen och kommunerna på ett annat sätt än tidigare, kemisten ser atomer istället för vatten och juristen läser lagboken annorlunda än första terminen på utbildningen. För att förstå den förändring som den etnologiska utbildningen kan frammana hos studenten skall jag här föra en teoretisk diskussion om hur kunskap kan betraktas.

Pedagogen Henry Egidius för ett resonemang i sin bok *Pedagogik för 2000-talet* kring *intuition* och *tyst kunskap* (Egidius 2003: 131 ff). Så diskuterar han bl.a. den brittiske filosofen Gilbert Ryles två begrepp *knowing that* och *knowing how*. Det första handlar om en kunskap som utgår från en allmän sakkunskap om olika ting och fenomen. Det senare är snarare en praktiker- och förtrogenhetskunskap som har sin grund i den enskilda människans tanke- och handlingsmönster. Det är därmed en kunskap som är mer individuell och som bör betraktas som mer *intuitiv* - den enskilde kan ta åt sig ett problem och betrakta det ur många synvinklar samtidigt som hon eller han inte behöver reflektera över detta. Genom teoretiska och praktiska övningar eller erfarenheter har den enskilde övat upp en intuition till de ting och fenomen som hon eller han omger sig med. Det blir ofta en *tyst kunskap* som hos den enskilde människan tar form av ett kunnande och en förmåga som hon eller han kan ha svårt att verbalisera. I vardags- eller yrkeslivet kan denna tysta kunskap vara en förmåga för *reflektion-i-handling* (Jfr Ibid. 125 f). Om detta skriver Egidius:

Yrkesutövare behöver emellertid dessutom en förmåga till *reflection-in-action* så att de kan hantera nya uppgifter effektivt och välbekanta uppgifter på ett klokare och smidigare eller mer etiskt ansvarsfullt sätt än de gjort tidigare. De kan inte bara tekniskt rationellt tillämpa vetande från handböcker. De måste *reflektera sig fram* och dra mer eller mindre omedvetna slutsatser av vad som händer i den enskilda, ofta unika, situationen (Ibid. 125).

Som yrkesutövare är det inte tillräckligt att ha ett “knowing that” utan det krävs också ett “knowing how”. Är detta ett resonemang som kan föras över till den etnologiska utbildningen? Kan de etnologiska glasögonen liknas vid ett reflektion-i-handling?

Inom den etnologiska utbildningen skulle “knowing that” kunna hänföras till de teoretiska grunder som studenten antingen kan läsa sig till eller som föreläsaren kan presentera under föreläsning. Men det är inte tillräckligt att lära sig dessa teorier utan studenten måste också få en metodologisk kunskap som handlar om att samla in empiri och med hjälp av teorierna problematisera den insamlade empirin - en form av “knowing how”. Att tillägna sig det senare är ett mer praktiskt görande som i utbildningen handlar om att genomföra fältarbete och skriva paper eller uppsats. Jag skall lite längre fram resonera kring hur ett antal övningar för denna typ av kunskap kan se ut, men först skall jag föra ett resonemang kring hur “knowing how” utifrån studenten kan förstås.

När studenten uppnår ett "knowing how" inom ett ämne kan man fråga sig om detta inte också är en förändring av dennes förhållningssätt till världens fenomen och ting? John Biggs använder begreppet *conceptual change* för att ge en förståelse för hur utbildning kan vara ett nytt sätt för studenten att integrera med världen (Biggs 1999: 60 f). Han argumenterar för att utbildning inte i första hand skall betraktas som ett sätt att inhämta information, utan snarare att lära sig ett nytt sätt att strukturera information. När studenten uppnått det senare har hon eller han uppnått en konceptuell förändring i sitt förhållningssätt till världen.

Inom den etnologiska utbildningen kan man tänka sig att denna förändring handlar om de teorier som studenten läser in sig på, de metoder som lärs ut samt hur dessa två delar kombineras i fältarbetet och skrivandet. Det är förmodligen inte tillräckligt att lära sig teorierna, utan studenten måste också kunna bruka dem för att omvandla den information som finns i det vardagliga. Jag skall därför gå vidare och presentera ett antal utbildningsmetoder där kombinationen av teori och praktik blir tydlig.

Befintliga utbildningsmetoder

Jag skall här diskutera några utbildningsmetoder som lägger större vikt vid "knowing how" än vid "knowing that". De är hämtade från Etnologiska institutionens A-kurs i etnologi och består av tre uppgifter: "Sverige - Nu!!", "Spår" och en examinationsuppgift där studenten skall läsa och i ett paper diskutera en svensk etnologisk avhandling (jfr ETN 121). De kommer att analyseras utifrån den så kallade SOLO-modellen: *Structure of the Observed Learning Outcome* (Biggs 2003). Omsatt till den etnologiska utbildningen kan modellen sägas definiera följande fyra utvecklingssteg för studenten: (1) *identifiering* av ting och fenomen, (2) *beskrivning* av ting och fenomen, (3) *jämföra, kontrastera, analysera* och *relatera* ting och fenomen med varandra samt (4) *teoretisera, generalisera* och *reflektera* över de ting och fenomen som har identifierats, beskrivits och jämförts. De två först stegen kan liknas vid ett "knowing that", studenten utgår från en sakkunskap om tingen och fenomen, medan de två sista stegen kan liknas vid ett "knowing how", studenten utgår från ett tanke- och handlingsmönster i förhållande till tingen och fenomenen.

"Sverige - Nu!!" utgår från att studenten i grupp skall göra en kort observation på en konkret och avgränsad plats. Denna observation skall i text beskrivas och sedan skall gruppen "fundera, vrida och vända" på det som har observerats. På detta sätt skall studenterna försöka säga något om Sverige som är nytt för dem. Till observationen har de hjälp av ett antal frågor, som t.ex.: "Vad är det för miljö? Vad gör man och vem gör vad? Vad säger man och hur rör man sig?" o.s.v. Dessa observationer skall sen omsättas till ett paper bestående av en frågeställning, en beskrivning av det observerade och en kulturanalytisk tolkning. Papret skall vara 6-8 sidor och examineras vid ett seminarium där andra grupper samtidigt presenterar sina paper. I denna uppgift ingår främst steg 1, 2 och 3 genom att studenten skall identifiera ett fenomen, göra en beskrivning av fenomenet och analysera denna beskrivning genom en kulturanalytisk tolkning. Studenten bör kunna nå steg 4 om hon eller han samtidigt generaliserar och reflekterar över sin analys. Steg 4 bör också vara möjlig att nå under seminariet där studenterna tillsammans med seminarieledaren kan generalisera analysen.

"Spår" handlar om att studenten skall rekonstruera ett föremåls sociala och kulturella liv. Här handlar uppgiften om att hitta ett ting som finns i nutiden men som samtidigt har en viss historia. Till sin hjälp har studenten ett antal frågor: "Vad symboliserar föremålet? Vilka värderingar uttrycker föremålet? Vem kan ha tillverkat den? Vilka steg på vägen kan ni iakttaga? I vilka olika betydelsesammanhang kan föremålet tänkas ha uppträtt?" o.s.v. Uppgiften redovisas muntligt vid ett seminarium där andra studenters "Spår" diskuteras. Även

här är det främst steg 1, 2 och 3 som uppnås då fokus ligger på att studenten skall jämföra och relatera ett ting med olika fenomen. Det handlar inte om att teoretisera eller generalisera, men som i föregående uppgift kan detta steg uppnås under den diskussion som följer den muntliga redovisningen.

I sista delkursen skall studenten välja en svensk etnologisk avhandling och i text diskutera textens innehåll samt författarens tillvägagångssätt i form av en vetenskaplig recension. Här handlar det om att problematisera metod, teori samt den empiriska bearbetningen. Recensionen skall vara mellan 8-12 sidor och vid examinationen får studenten möjlighet att muntligt förklara och motivera sin text. Detta är en uppgift som skiljer sig från de föregående då studenten hamnar i en position där hon eller han skall granska hur en etnolog har teoretiserat, generaliserat och reflekterat över ett specifikt ting eller fenomen. Denna uppgift vill jag mena ger studenten en ingång i hur steg 4 kan uppnås genom att hon eller han får ett exempel på hur en etnolog gjort detta. Troligtvis är det främst steg 1, 2 och 3 som studenten uppnår genom övningen, medan steg 4 är möjlig.

Att studenten får respons – så kallad *feedback* – på det hon eller han har skrivit är centralt för att stimulera studentens motivation att gå vidare och lära sig mer (jfr McKeachie & Svinicki 2006: 147 ff). Det är också viktigt för studentens lärande genom att feedbacken kan rätta det som är direkt fel men också ge en ytterligare förståelse kring de problem som studenten har intresserat sig för. I "Sverige - Nu!!" ges feedbacken dels genom att de andra studenterna förbereder frågor inför seminariet och dels ges ett muntligt omdöme från handledaren, ibland även ett skriftligt. I "Spår" diskuteras framträdandet och uppgiftens lösning och några dagar senare får studenten ett skriftligt omdöme. I den sista övningen diskuteras den skriftliga recensionen och studenten får ett muntligt omdöme. I alla uppgifter får studenten också ett betyg.

De tre utbildningsmetoderna ger goda ingångar för att utveckla ett "knowing how" genom att studenten lär sig inte bara att identifiera och beskriva ett antal ting och fenomen, utan också att jämföra och kontrastera dessa emot varandra. Feedbacken i de olika metoderna ger ytterligare möjlighet att handleda studenten rätt och ge exempel på hur detta skall gå till i praktiken. Uppnår studenten steg 3 i SOLO-modellen bör hon eller han ha goda möjligheter att kunna betrakta det vardagliga med de kulturanalytiska glasögonen. Detta innebär att studenten inte bör kunna teoretisera eller generalisera de ting och fenomen som hon eller han observerar, men dock kunna identifiera, jämföra och analysera dem. Studenten uppnår då det som Donald A. Blich är på jakt efter när han diskuterar att enbart kunskap inte är tillräckligt i undervisningen, utan att studenten också behöver lära sig att lösa problem genom att t.ex. bli tilldelad problem (jfr Blich 2000: 8 ff). Jag vill också mena att steg 3 är ett lämpligt mål för studenter inom vård- och omsorgsutbildningen. Detta hade gett dem möjligheter att senare i yrkeslivet kunnat identifiera, beskriva och relatera olika kulturanalytiska problem som de kan tänkas möta. Men är det möjligt att föra över dessa utbildningsmetoder till vård- och omsorgsutbildningen?

Att överföra utbildningsmetoder

Jag har nu gett en möjlig förståelse för vad den etnologiska kunskapen är samt definierat några utbildningsmetoder som kan vara lämpliga för att introducera studenter i detta ämne. Paprets utgångspunkt var också att diskutera vilka möjligheter och hinder det fanns att föra över dessa utbildningsmetoder till vård- och omsorgsutbildningen. Jag skall här framlägga en teoretisk modell och diskutera denna överföring. Utgångspunkten är att det finns olika utbildningstraditioner och att dessa påverkar hur en utbildning utformas.

Inom olika utbildningstraditioner återfinns ofta olika synsätt hur undervisning *bör* bedrivas. I Wilbert J. McKeachie och Marilla Svinickis bok *Teaching Tips* menar man att dessa skillnader har sin grund i att utbildningstraditionerna har olika kultur (jfr McKeachie & Svinicki 2006: 3f). De skriver: "Each department or discipline has its own culture with customs related to teaching methods, testing, standards, and styles of communication and instruction (Ibid. s. 4). Med denna utgångspunkt kan det tänkas att vissa utbildningsmetoder inte enkelt kan överföras från en utbildningstradition till en annan. Men vari ligger skillnaderna?

Paul Trowler har närmare studerat skillnader mellan olika utbildningstraditioner och benämner dessa skillnader för *Educational Ideologies* (Trowler 1998: 65 ff; Trowler 2005: 14 f). Dessa ideologier kan liknas vid strukturer som på olika sätt organiserar disciplinens utbildning. Han urskiljer fyra olika "Educational Ideologies" och de är i korthet: (1) *Traditionalism*, som fokuserar utbildningen som en traditionsbärare, (2) *Progressivism*, som fokuserar på studentens utveckling till en självständig tänkare, (3) *Enterprise*, som fokuserar på att studenten skall kunna gå ut i arbetslivet och (4) *Social Reconstructionsism*, som fokuserar på att studenten skall förändra samhället.

Det kan vara svårt att definiera ett ämne utifrån en av de fyra "Educational Ideologies", snarare kan ett ämne vara lite av varje. Men det är dock så, anser jag, att något av de fyra kategorierna väger över. Så skulle en möjlig definition vara att etnologi är "Progressivism" medan utbildningar inom vård- och omsorg är "Enterprise". Medan etnologi fokuserar på självständiga tänkare är vård- och omsorgsutbildning inriktad på en kunskap som skall passa arbetslivet. Den senare studenten skall få den typ av kunskap som gör att hon eller han kan utföra visa uppgifter inom hälso- och sjukvården. Detta krav har inte etnologin då man inte har en självklar arbetsmarknad och att utbildningen i högre grad är inriktad på forskningen. Men det är inte hela sanningen. Inom etnologin diskuteras idag flitigt vilken roll utbildningen kan ha i arbetsmarknaden medan utbildningar mot hälso- och sjukvården i allt högre grad inriktar sig på en forskningstradition som kräver självständiga tänkare. Båda utbildningarna har också en form av "Traditionalism" där det handlar om att vidareföra en viss typ av kunskap. Kanske kan de också definieras utifrån "Reconstructionsism", då de båda har ett ideal där studenten i framtiden skall jobba för att hjälpa sjuka människor alternativt lyfta fram de "osynliga" människornas kultur.

Eftersom detta paper är begränsat kan jag här inte närmare gå in på vad som skiljer de olika ämnena åt, däremot skall jag diskutera om de tre utbildningsmetoderna skulle kunna vara lämpliga att överföra från etnologin till utbildningar inom vård och omsorg. Både "Sverige - Nu!!" och "Spår" är en form av "Progressivism" där målet är att studenten skall bli en självständig tänkare i så mån att hon eller han kan problematisera det vardagliga och synliggöra de tingen och fenomenen som återfinns i denna vardag. Samtidigt är det uppgifter som skulle kunna utvecklas för att i högre grad ta form inom utbildningstraditionen "Enterprise". Man skulle kunna tänka sig att "Sverige - Nu!!" blev en uppgift som inriktade sig på olika situationer i hälso- och sjukvårdens arbetsliv och hur dessa kulturanalytiskt skulle kunna förstås. Detta skulle kunna bli ett "knowing how" för studenten, där hon eller han kritiskt skulle kunna förhålla sig till olika företeelser som kan tänkas inträffa. "Spår" skulle kunna utvecklas på ett liknande sätt, där studenten fick följa ett föremåls resa inom sjukvården för att på så sätt tydliggöra det materiellas betydelse. Denna skulle också kunna utvecklas och istället för att fokusera på ett föremål skulle studenten kunna fokusera på en människas väg genom sjukdom och sjukvård. Här skulle ett "knowing how" kunna handla om

en djupare förståelse för den enskilda människans helhet i vardagen och en kritisk förståelse för de system hon möter. Dessa två utbildningsmetoder skulle i sitt upplägg kunna blanda en "Progressivism" och en "Enterprise" och på så sätt skapa en utbildning där studenten blev kritiskt tänkande i förhållande till framtida arbetsplatser och arbetsuppgifter. Det skulle förmodligen också vara en möjlighet utifrån de specifika utbildningstraditionerna då man här hade närmat sig båda traditioner. Jag tror därmed också att den tredje utbildningsmetoden, att recensera en avhandling, inte hade passat in. Här ligger fokus allt för mycket på "Progressivism" och inte tillräckligt mycket är fokuserat på ett tänkt arbetsliv.

Diskussion

Jag har här velat lyfta fram möjligheten att föra över etnologiska utbildningsmetoder till utbildningar inom vård och omsorg samt problematisera en del av de hinder som kan uppstå. Tanken med papret är att tydliggöra en del av de pedagogiska svårigheter som kan uppstå och som kursledaren kan behöva ta i beaktande. Om den etnologiska förmågan skall föras över till andra ämnen kan det finnas en hel del hinder som kan vara viktiga att tänka över. Ett hinder som jag inte problematiserat här men som kanske är det mest avgörande är tiden: när studenter inom etnologi har en till två terminer på sig skulle förmodligen ett liknande kursmoment inom vård- och omsorgsutbildningar sträcka sig mellan en 5 till 10 poängs kurs. Detta måste testas i praktiken för att kunna utvärderas men jag tror att de utbildningsmetoder som jag här har presenterat kan vara en del på vägen. Det är viktigt att utveckla nya utbildningsmetoder samt att anpassa de befintliga till den specifika utbildningstraditionen. Här skulle också en utvecklad feedback kunna skapa ett bättre lärande för de studenter som har en kortare tid på sig att upptäcka de kulturella glasögonen.

Etnologin har en viktig roll att fylla i olika typer av utbildningar inom vård och omsorg. Här finns en kunskap som skulle kunna komma hälso- och sjukvården och dess patienter till gagn. Om detta skall vara möjligt måste den etnologiska pedagogiken utvecklas. Detta paper har för mig varit ett första steg att förstå och problematisera de möjligheter och hinder som finns i denna utveckling.

Litteratur

Biggs, J (1999). What the student does: teaching for enhanced learning. I: *Higher Education Research & Development*, Vol. 18 No. 1, s. 57-75.

Biggs, J (2003). *Teaching for quality learning at university: what the student does*. Philadelphia: Open University Press.

Bligh, D A (2000). *What's the use of lectures?* San Fransisco: Jossey-Bass. A Wiley Company.

Egidius, H (2000). *Pedagogik för 2000-talet*. Stockholm: Natur och kultur.

ETN 121, vt 2006, Arbetsuppgift, Etnologiska institutionen, Lunds universitet.

Kursplan för ETN 121 Etnologi, allmän kurs, Ethnology, general course (1-20), fastställd av historisk-filosofiska fakultetsrådet 2003-09-04, Lunds universitet.

McKeachie, W J and Svinicki, M (2006). *Teaching Tips. Strategies, Research, and theory för college and univeristy teachers*. Boston: Houghton Mifflin Company.

Trowler, P R (1998). *Academics responding to change. New higher education frameworks and academic cultures*. Buckingham: Open University Press.

Trowler, P R (2005). Academic tribes: their significance in enhancement processes. Karlstad, *Utvecklingskonferensen för högre utbildning 2005*.